

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Малий бізнес як такий, що спирається на підприємницьку діяльність невеликих фірм, які формально не входять до жодних господарських об'єднань, характеризується незалежним менеджментом, власним капіталом і динамічністю та відіграє значну роль у забезпеченні зайнятості у кожній розвиненій країні.

Тезис про обов'язкову державну підтримку суб'єктів малого підприємництва видається настільки беззаперечним, що серйозних наукових досліджень стосовно її доцільності в національному масштабі в останні десятиріччя не провадилася. Тим не менше, сучасний стан економіки країни та нелегкий шлях реформування останньої знов підіймають проблему визначення економічної та політичної доцільності державної підтримки саме цієї категорії суб'єктів підприємництва, що робить тему дослідження актуальною та такою, що має практичну значущість.

Метою дослідження є визначення доцільності державної підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні, а також пошук оптимальних форм такої підтримки.

Відносини, пов'язані з розвитком малого підприємництва в Україні, базуються на Конституції України і регулюються Господарським кодексом України № 436-IV від 16.01.2003 р., Цивільним кодексом України № 435-IV від 16.01.2003 р., Податковим кодексом України № 2755-VI від 02.12.2010 р., Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» № 4618-VI від 22.03.2012 р., інших законодавчих актах та міжнародних договорах України, згода на обов'язковість дотримання яких надана Верховною Радою України [1-4].

Відповідно до цих нормативних документів поняття малого бізнесу в Україні об'єднує дві категорії:

1) суб'єктів малого підприємництва - юридичних осіб-суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, середня кількість працівників яких за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності яких не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [1];

2) суб'єктів мікропідприємництва – зазвичай фізичних осіб-підприємців, у яких вказані показники не перевищують 10 осіб та 2 мільйони євро відповідно [4].

Порівняння із європейською практикою показує повний збіг показників: Європейська комісія також розчленовує середовище малого бізнесу на частини малого бізнесу та мікробізнесу із тими ж самими показниками, але в якості альтернативи річному обігу вводить валюту річного балансу – відповідно не більше 10 чи 2 мільйонів євро [5].

Таким чином, визначення дефініції в Україні та світі збігається.

Що стосується кількості малих підприємств, в ЄС вони становлять 99 % усіх підприємств та забезпечують 65 млн. людей робочими місцями (наприклад, в німецьких малих підприємствах працює 68,3 % всіх працівників цієї країни, які підлягають соціальному страхуванню) [6]. В Україні сектор малого бізнесу охоплює 99,9% від загальної кількості (1,97 млн.) підприємств та фізичних осіб-підприємців, зареєстрованих станом на 2015 рік [7].

В Україні декларована державна політика у сфері розвитку малого підприємництва, метою якої названі:

- створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва;
- забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;
- стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого підприємництва;
- сприяння провадженню суб'єктами малого підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки,
а в якості принципів виділені:
 - ефективність підтримки малого підприємництва;
 - доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого підприємництва;
 - забезпечення участі представників суб'єктів малого підприємництва, громадських організацій, що представляють їх інтереси, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері;
 - створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;
 - ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм;
 - відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки;
 - доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва для всіх суб'єктів малого підприємництва [4].

Аргументи на підтримку даних суб'єктів підприємництва можуть бути об'єднані у дві групи:

1) мотив соціальної справедливості:

- держава має мотивувати розвиток підприємництва, а малий бізнес є його першоджерелом;
- малий бізнес має низьку інвестиційну привабливість, тому не має іншого джерела фінансування окрім державної підтримки;
- малий бізнес не потребує соціальної підтримки – державних витрат із створення робочих місць, перенавчання безробітних, виплати їм соціальної допомоги, тому справедливо ці кошти спрямувати на фінансову підтримку бізнесу;
- малий бізнес може слугувати інструментом зняття соціальної напруги для окремих категорій населення;

2) мотив економічної доцільності:

- деякі послуги економічно ефективно надавати саме в рамках малого бізнесу, орієнтованого на кінцевого споживача та найбільш до нього наближеного;
- стартапи малих підприємств є двигунами науково-технічного прогресу;
- малий бізнес найшвидше реагує на зміну динаміки ринку, попиту тощо;
- податки малих підприємств та мікропідприємств найчастіше формують місцеві бюджети, тому їх підтримка вигідна громаді.

У той же час противники підтримки можуть навести аналогічні аргументи проти:

1) мотив соціальної справедливості:

- держава не має нікого підтримувати, бо сенс ринкової економіки полягає у саморегуляції, а штучна підтримка створює нежиттєдайні господарчі організми;

- малий бізнес часто виступає засобом приховати доходи і є частиною тіньової економіки;

- бажання частини населення займатися приватним бізнесом невіддільне від людської природи, тому не вимагає додаткової підтримки;

- наявність пільг в галузі оподаткування при виконанні малим бізнесом певних умов створює підґрунтя для корупції;

2) мотив економічної доцільності:

- насправді малий бізнес не дає значної питомої ваги ВВП, податків, зайнятості у порівнянні із середнім та великим бізнесом, тому варто підтримувати останні;

- насправді малий бізнес не створює вартісних проектів, більшість стартапів є невдалими та короткотерміновими;

- часто малий бізнес не створює реального продукту, а є посередником, що призводить до зростання вартості товарів чи послуг для споживача.

Але насправді державна підтримка малого бізнесу є лакмусовим папірцем як для суспільства, – наскільки воно гідно стати громадянським, таким, що бере на себе відповідальність за власне майбутнє, так і для держави – наскільки вона хоче піклуватися про конкретного громадянина як особистість, яка прагне самовдосконалення.

На наш погляд, незважаючи на тяжке фінансове становище нашої держави і з огляду на вищезазначене Україна має сконцентруватися на підтримці саме цього сектора економіки.

Основними напрямками підтримки при цьому можуть виступати такі:

1) державні проекти із навчання охочих до організації малого бізнесу;

2) спрощення організації, ведення бізнесу, звітування;

3) пільгове оподаткування;

4) пільгове кредитування;

5) інвестування конкретних сфер;

6) консультування та юридичне супроводження бізнесу.

Деякі із цих напрямів вже знайшли своє відображення у основних напрямках державної політики у сфері розвитку малого підприємництва в Україні [4] :

- удосконалення та спрощення порядку ведення обліку з метою оподаткування;

- запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва відповідно до критеріїв, встановлених у податковому законодавстві;

- залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;

- забезпечення фінансової державної підтримки малих підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами;

- сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва;

- гарантування прав суб'єктів малого підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

- сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур;

- організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва;

- упровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого підприємництва новітніх технологій, а також технологій, що забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг).

Якщо розглядати спрощення, передбачені для малого бізнесу у галузі обліку та звітності, вони представлені наступними [3,8-10]:

1) можливість використання Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва замість Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (передбачає застосування 30 рахунків замість 78 та ведення обліку за укрупненими обліковими об'єктами);

2) можливість використання спрощень у процесі формування показників фінансової звітності (обліковувати необоротні активи тільки за первісною вартістю без урахування зменшення корисності та переоцінки до справедливої вартості; не створювати забезпечення наступних витрат і платежів, а визнавати відповідні витрати у періоді їх фактичного понесення; поточну дебіторську заборгованість включати до підсумку балансу за її фактичною сумою; визнавати витрати та доходи з урахуванням вимог Податкового кодексу України і відносити суми, що не вважаються Податковим кодексом витратами або доходами, безпосередньо на фінансовий результат після оподаткування);

3) можливість систематизації інформації, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, в реєстрах бухгалтерського обліку без застосування подвійного запису (для суб'єктів малого підприємництва, що не зареєстровані платниками податку на додану вартість);

4) можливість використання скороченого переліку облікових реєстрів згідно з Методичними рекомендаціями із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами (наказ Міністерства фінансів України № 422 від 25.06.2003 р.);

5) можливість надання фінансової звітності відповідно до П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» у складі спрощених Балансу (форма 1-мс) та Звіту про фінансові результати (форма 2-мс).

Але разом з тим залишається багато невирішених проблем, і державна політика в галузі реформування порядку нарахування єдиного соціального внеску для фізичних осіб-підприємців демонструє, що малий бізнес сьогодні не є пріоритетом державної уваги. Прикрість ситуації полягає в тому, що залучення закордонних інвесторів у цю галузь не буде успішним саме через зневагу проблем малого бізнесу державою.

Таким чином, обґрунтована необхідність розширення державної підтримки суб'єктів малого підприємництва. Пошук шляхів розвитку малого бізнесу з урахуванням закордонного досвіду буде напрямом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. *Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р. за станом на 25.03.2017 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.*

2. *Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 р. за станом на 25.03.2017 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.*

3. *Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. за станом на 25.03.2017 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.*

4. *Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України № 4618-VI від 22.03.2012 р. за станом на 25.03.2017 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.*

5. *What does the EU do for small businesses?* [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ec.europa.eu/small-business/index_en.htm.

6. *Small business success stories* [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/small-business-success-stories_en.

7. *Показники структурної статистики по суб'єктах господарювання з розподілом за їх розмірами* [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. *План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва: Наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 № 186* [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01>.

9. *Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»:* Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 № 39 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>.

10. *Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами:* Наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 № 422 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart91/idx91491.htm>.